

УДК 37.091.31

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-29>**Олена РУМЯНЦЕВА,***orcid.org/0000-0003-1133-7867*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

(Одеса, Україна) *elena.rumyantseva@onu.edu.ua*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИМОГ ДО ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В УКРАЇНІ ТА В КРАЇНАХ ЄВРОПИ І США

Зміни, що відбулися в сучасній українській освіті за останні п'ять років, поряд зі зміною парадигми в підготовці здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії викликають великий інтерес дослідників. В даній статті аналізується розбіжність у поняттях стосовно докторського ступеня в Україні та країнах Європи і США; досліджується типи докторських ступенів та вимоги щодо вступу на PhD-програми. Методи порівняльного та критичного аналізів були застосовані з метою оцінки та синтезу ідей та досвіду закордонних вищих навчальних закладів. На прикладі досвіду зарубіжних країн було виявлено позитивні чинники, які можуть призвести до поліпшення якості освіти в докторантурі України на початкових етапах, а саме при встановленні вимог до вступу на PhD-програми та на стадії відбору достойних здобувачів. Результати, отримані в процесі аналізу дозволяють припустити, що вимоги, що висуваються до кандидатів відносно вступу та навчання на PhD-програмах, поряд з формальними вступними іспитами, що діють в даний час в українських університетах, потребують переосмислення і вдосконалення. Проблему якості вищої освіти ступеня доктора філософії слід починати вирішувати з вдосконалення вимог пов'язаних із вступом та навчанням здобувачів третього рівня навчання, приймаючи до уваги наступні чинники: весь попередній академічний та професійний досвід здобувача; усвідомлення значення вибору напрямку і теми дослідження здобувача ступеня PhD; класифікація ступенів вищого рівня освіти за напрямками майбутньої діяльності здобувачів; усвідомлення важливості рівня володіння іноземною мовою здобувачем вищого наукового ступеня у професійній діяльності та дослідженнях; заочна та дистанційна форма навчання за PhD-програмами. У майбутньому досліджені може бути корисним вивчити можливі та сценарії розвитку масового навчання за PhD-програмами (якісний проти кількісного підходу), дистанційного навчання та тренінгу наукових керівників та викладачів, що навчають здобувачів ступеня PhD.

Ключові слова: вища освіта, доктор філософії, підвищення якості вищої освіти, порівняльний аналіз.

Elena RUMYANTSEVA,*orcid.org/0000-0003-1133-7867*

PhD in Linguistics,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Sciences Faculties

Odesa I. I. Mechnikov National University

(Odesa, Ukraine) *elena.rumyantseva@onu.edu.ua*

COMPARATIVE ANALYSIS OF REQUIREMENTS FOR DOCTOR OF PHILOSOPHY CANDIDATES IN UKRAINE VS EUROPE AND USA

The changes that have taken place in modern Ukrainian education over the past five years, along with the paradigm shift in the preparation of Doctor of Philosophy graduates, are of great interest to researchers. This article analyzes the differences in concepts regarding the doctoral degree in Ukraine vs Europe and the US; the types of doctoral degrees and requirements for admission to PhD programs are studied. Methods of comparative and critical analysis were used to evaluate and synthesize the ideas and experience of foreign higher education institutions. Relying on the experience of foreign countries, positive factors were identified that can lead to improved quality of education in doctorate in Ukraine at the initial stages, namely both the innovations of the admission requirements to PhD programs and the changes in selection of worthy applicants. The results obtained in the process of analysis suggest that the admission requirements for candidates pursuing PhD-programs, along with the formal entrance exams which are currently in force at Ukrainian universities, need to be rethought and improved. The problem of the quality of Doctoral Education in Ukraine should be solved by raising the bar towards the admission requirements and PhDs' training, taking into account the necessary admission factors: all previous academic and professional experience of the applicant; awareness of the importance of choosing the right direction and subject of PhD's research; introduction of Doctoral degrees classification according to the directions of PhD graduates' further activity; awareness of the importance of the level of PhD applicants' foreign language proficiency for their professional activity and research; distance learning in PhD-programs. In the future, it

might be useful to study scenario of the development of mass learning in PhD programs (qualitative vs. quantitative approach), distance learning and training of supervisors and teachers who work with PhD students.

Key words: *higher education, doctor of philosophy, improving the quality of higher education, comparative analysis.*

Постановка проблеми. У всьому світі вищий рівень освіти (ступінь доктора філософії) визнаний важливим компонентом зростання та сталого розвитку вищих навчальних закладів та основою для генерування нових знань у суспільстві (Kotcha, Steyn, Vermeulen, 2012). PhD освіта створює наступне покоління дослідників і здійснює вагомий внесок в науково-дослідницьку сферу. Відповідно, здобувачі рівня PhD вважаються дослідниками майбутнього.

Більшість країн світу переконані, що наукові дослідження є ключовими для економічного зростання та процвітання, і розширюють свої програми так званої докторської освіти (Venito, Romera, 2013). Європейські країни та США давно зрозуміли і встановили зв'язок між докторською освітою та економікою, щоб побудувати і у перспективі забезпечити конкурентоспроможний фундамент для розвитку країн в 21 столітті.

Основні глобальні тенденції, що впливають на розвиток докторантури в цілому, були визначені в дослідницькій літературі (Kehm, 2009) і в різних звітах про курс і стратегії розвитку вищого рівня освіти (OECD, 2020). Ці тенденції включають: масовість PhD освіти, професіоналізацію докторської освіти і кар'єри, а також розвиток різних систем забезпечення якості освіти. В цілому, високий рівень зайнятості серед докторантів в країнах Європи і США досягає від 93 до 99%. Жінки зі ступенем PhD продовжують домінувати в сфері освіти, охорони здоров'я, соціальних і гуманітарних наук; чоловіки з докторським ступенем переважають в галузі природничих наук, математики та інформатики, особливо в галузі інженерії, виробництва та будівництва (OECD, 2020).

В Україні поняття «Доктор філософії» почало використовуватися в Законі та нормативно-правових актах стосовно розвитку вищої освіти з 2016 року, до цього часу українські заклади вищої освіти здійснювали підготовку наукових та науково-педагогічних кадрів з присудженням ступенів кандидата та доктора наук за відповідною спеціальністю (Цокур, 2021). Таким чином, в країні бракує комплексних досліджень стосовно розуміння стандартів, їх якості, специфіки та способів практичної реалізації докторської підготовки, яка розпочалася в Україні п'ять років тому та в даний час здійснюється в рамках експерименту з присудження ступеня доктора філософії згідно з Постановою КМУ № 167 від 6 березня 2019 року.

Поряд з цим, відповідно до статистики, що представлена МОН, тільки 7% здобувачів наукового ступеня завершують роботу над дисертацією вчасно згідно з індивідуальним планом, і лише 25% здобувачів взагалі презентують результати своєї роботи перед членами спеціалізованої вченої ради.

Мета статті – розглянути інформацію та провести аналіз розбіжності у поняттях стосовно докторського ступеня в Україні та країнах ЄС і США; типах докторських ступенів та вимог щодо вступу на PhD-програми; на прикладі досвіду зарубіжних країн виявити позитивні аспекти, які можуть привести до поліпшення якості освіти в докторантурі України на початкових етапах.

Аналіз досліджень. В Америці добробут та процвітання всієї країни асоціюється з вищим рівнем освіти, оскільки випускники PhD програм роблять значний внесок в економіку (Stewart, 2010). Інші університети та країни, які прагнуть досягти тих самих результатів, високо цінують американські докторські ступені (Altbach, 2004; Nerad, 2016). Вищі навчальні заклади США здійснюють підготовку вчених зі знаннями та навичками у так званих «критичних дисциплінах», тобто постійно мотивують дослідників генерувати аналітичні судження для синтезу складної інформації у власній та суміжних галузях (Stewart, 2010). Докторанти в США роблять вагомий внесок у створення нових знань, в навчання студентів та формування соціальних програм та політики (Walker, Golde, Jones, Bueschel, Hutchings, 2008).

У Великобританії ступінь доктора філософії вважається «світовим брендом» і розглядається як гарантія працевлаштування (Clarke, 2014). Країна має потужну науково-дослідну базу і визнана світовим лідером у галузі досліджень зі стійкою міжнародною репутацією. У Великобританії доктор філософії розвивається відповідно до вимог 21 століття про здобуття наукового ступеня, що сприяє розвитку особистих та професійних якостей для підтримки кар'єри.

У Канаді ступінь «Доктор філософії» є обов'язковим для викладання у вищих навчальних закладах, працевлаштування в науково-дослідних інституціях та для консультативної роботи в уряді та бізнесі (Cude, 2001). Ступінь доктора філософії став істотно важливою вимогою роботи в неакадемічних секторах Канади. За даними Асоціації університетів і коледжів Канади від 60% до 70%

усіх канадських випускників PhD-програм працюють за межами університетів (Clarke, 2014).

Виклад основного матеріалу.

Розбіжності в поняттях: термін PhD в країнах Європи, США та в Україні. Найвищий ступінь, який можна заробити в більшості галузей у країнах ЄС та США, згідно з вимогами Болонського процесу, – це доктор філософії (зазвичай використовується скорочення PhD, Ph.D. або D.Phil.). Ступінь походить від латинського виразу *Doctor Philosophiae*, що означає «викладач філософії» (Clarke, 2014). В англійському академічному мовленні терміни *PhD*, *doctoral degree* та *doctorate* є синонімами і вживаються як взаємозамінні.

Після успішного захисту дисертант має право використовувати звання «Doctor» або «Dr» незалежно від галузі знань, спеціалізації, університету, країни дослідника (Poole, 2015).

Цей ступінь також називають «останнім / завершальним ступенем», що означає, що кандидат досяг найвищого рівня академічного майстерності у вибраній галузі та можете працювати професійним дослідником, професором університету або виконувати роль керівника. Закордоном ступінь PhD здебільшого забезпечує більшу кількість можливостей у професійному розвитку та потенціал вищого заробітку. Це також основна вимога для певних просунутих професійних посад, включаючи подальшу науково-дослідницьку діяльність чи, наприклад, ліцензовану практику у сфері психології.

На думку дослідників, освіта PhD являє собою найвищий рівень формальної освіти і лежить в основі інновацій (Ozturk, 2001). Ступінь PhD передбачає інтенсивне навчання шляхом незалежних досліджень, спрямованих на створення нових знань та найчастіше здійснюється під керівництвом. Очікуваний результат після навчання, захисту дисертації та здобуття ступеню PhD – це створення дослідника-початківця зі знаннями у певній професійній сфері, спеціальними дослідницькими та так званими передатними чи перенесеними навичками, що набуваються в одних сферах, але можуть також з легкістю застосовуватися і в інших. Спектр працевлаштування таких дослідників може бути найрізноманітнішим, охоплюючи різні сфери діяльності, професії та посади (Sursock, 2017).

В Україні «Доктор філософії» не є найвищим науковим ступенем, за Національною рамкою кваліфікацій, за ним слідує ступінь доктора наук – це «другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає

набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях». Таким чином, в Україні терміни «докторантура» та «докторський ступінь» безпосередньо пов'язані з поняттям «Доктор наук».

Згідно з пунктом 3 Тимчасового порядку прилюдження ступеня доктора філософії «Здобуття ступеня доктора філософії передбачає набуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення». Тобто, в Україні доктор філософії це як освітній, так і науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Таким чином, значна увага повинна приділятися не лише розвиненню компетентностей необхідних для науково-дослідницької діяльності, але й навичок необхідних для здійснення педагогічної діяльності майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

В США існують три альтернативи ступеню «Доктор філософії» - це «Доктор Мистецтв» (Doctor of Arts), «Доктор Освіти» (Doctor of Education) та «Доктор філософії в галузі освіти» (PhD in education).

Ступінь «Доктор мистецтв» (зазвичай використовується скорочено D.Arts, Art.D або D.A.) був вперше запропонований в 1932 році, щоб стати альтернативою доктору філософії. Ідея була спочатку представлена Асоціації американських університетів, метою було запропонувати відхід від акценту на наукові дослідження в напрямку більш поглибленого вивчення конкретної галузі знань. Кандидати, як здобувають ступінь доктора мистецтв, глибоко вивчають предмет, щоб стати викладачами та науковцями у своїй галузі, ступінь «Доктор мистецтв» може варіюватися від акторської майстерності, образотворчого мистецтва, історії до математики, його також часто називають «teaching doctorate», тобто «докторський ступінь для викладачів», так як часто передбачає створення проекту замість дисертації, великий практичний досвід і міцні теоретичні навички в даній сфері, навички в складанні освітніх програм. Сту-

піль «Доктор мистецтв» також відрізняється від ступеня «Доктора освіти» (Doctor of Education, Ed.D.) своєю дисциплінарною спрямованістю, в той же час охоплює питання освіти, а також теоретичну та практичну підготовку в педагогіці.

Коледжі та університети США, пропонують два подібних докторських ступеня в освіті – «Доктор освіти» (Ed.D) (наприклад, Гарвардський університет), та «Доктор філософії в галузі освіти» (PhD in education) (наприклад, Стенфордський університет) або обидва ступені в Університеті Орегон та в Пенсільванському університеті. Різниця між доктором освіти і доктором філософії в освіті може приймати різні форми. Наприклад, в Університеті Іллінойсу дисертація доктора філософії в освіті повинна зробити оригінальний внесок в академічні знання, тоді як дисертація доктора освіти «передбачається, що продемонструє здатності кандидата пов'язувати академічні знання з проблемами професійної практики». У Педагогічному коледжі Колумбійського університету ступень «Доктор філософії в галузі освіти» призначений для кандидатів, які мріють про академічну кар'єру, тоді як ступінь «Доктор освіти» розроблений для більш широких цілей, включаючи управління освітою та політичну роботу. В Інституті освіти в Лондоні обидва ступеня є орієнтованими на дослідження, і різниця у призначенні походить від того, чи можуть університетські кафедри гуманітарних та природничих наук координувати певні підгалузі досліджень. Зрештою, університет може запропонувати обидва ступені, де один завершується проектом, а інший - дисертацією. Наприклад, освітня програма PhD університету Сент-Луїса, вимагає «успішного завершення проекту, що націлений на вирішення проблеми в освітній практиці», і кандидат вимагає дисертації та «усного захисту пропозиції дослідження та захисту дисертації».

Аналіз досліджень вимог до здобувачів різних найвищих ступенів у Сполученому Королівстві виявив, що вимоги до вступу на програму «Доктор освіти» (Ed.D) та «Доктор філософії в галузі освіти» (PhD in education) формально зрівнялися або перевищили вимоги до ступеня «Доктор філософії» (PhD). Проте всі перші два вище зазначені ступені передбачають курсові роботи та дослідження (тоді як «Доктор філософії» (PhD) вимагає лише дослідження). Таким чином, орієнтація цих здобувачів на розвиток професійної практики та виробництво професійно значущих знань за допомогою досліджень цих самих фахівців-практиків чітко відрізняє ці програми від звичайних програм докторів філософії.

У США обидва ступеня доктора освіти і доктора філософії в галузі освіти визнаються для призначення викладачем чи професором в університеті. Ці ступені також можуть бути визнаними для адміністративних посад в освіті, таких як директори шкіл, начальник відділу кадрів або ректори.

Статтю 5 Закону України «Про вищу освіту» (2017) доповнено новими положеннями про запровадження нового освітньо-творчого ступеня «Доктор мистецтва», який здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра.

В Україні «Доктор мистецтва» – це новий освітньо-творчий (науковий) ступінь, який здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра, ступінь був запроваджений Законом України «Про освіту» (2017), згідно з яким: «Особа має право здобувати ступінь доктора мистецтва у творчій аспірантурі. Першим етапом здобуття ступеня доктора мистецтва може бути асистентура-стажування, яка є формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації. Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в аспірантурі-стажуванні затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері культури за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Ступінь доктора мистецтва присуджується спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва вищого навчального закладу мистецького спрямування за результатом успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-творчої програми та публічного захисту творчого мистецького проекту в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Нормативний строк підготовки доктора мистецтва у творчій аспірантурі становить три роки. Обсяг освітньої складової освітньо-творчої програми підготовки доктора мистецтва становить 30-60 кредитів ЄКТС».

Вимоги до вступу здобувачів ступеня PhD у Європі та США. Традиційно у Європі та США ступінь доктора філософії передбачає три-чотири роки денної форми навчання, впродовж цього періоду здобувач виконує значну частину оригінального дослідження і представляє його у формі дисертації. Деякі докторські програми приймають портфоліо опублікованих робіт, тоді як деякі країни ЄС також вимагають подання курсових робіт.

Кандидати на ступінь PhD також повинні виконати «viva voce», тобто усний публічний захист дисертації доктора філософії, захист може здій-

снюватися у присутності невеликій кількості екзаменаторів-фахівців, або перед великою вченою радою (в обох випадках захист зазвичай триває від однієї до трьох годин). Здобувачі ступеня PhD навчаються у студентському містечку під пильним наглядом, дистанційне навчання та різні схеми електронного навчання стрімко завоюють простір, і все більше університетів зараз приймають PhD здобувачів на заочну та дистанційну форму навчання.

Вимоги до вступу на PhD ступінь перш за все пов'язані з балами здобувачів (як у магістратурі, так і у бакалавріаті) та з їх потенційними дослідницькими можливостями. Більшість установ вимагають, щоб здобувачі мали диплом з відзнакою або ступінь магістра з високим академічним рейтингом (ступінь першого класу: А – «відміно» має дорівнювати 70-100% у дипломі), а також ступінь бакалавра з принаймні вищою відзнакою другого класу (ступінь другого класу 2:1, В – «добре» може становити 65-69%). У деяких випадках магістр також можете подати заявку на ступінь доктора філософії просто на основі оцінок ступеня магістра. Вимоги на основі оцінок можуть також базуватися на типі фінансування, здобувач з нижчим балом можете подати заявку, якщо самостійно фінансуєте свою PhD ступінь.

Деякі установи та дисципліни (наприклад, психологія та деякі гуманітарні та природничі дисципліни) передбачають, що перед офіційним прийомом до програми, здобувач повинен обрати професора, який має бути офіційним радником та керівником протягом усієї PhD-програми, в інших випадках наукового керівника призначають на основі теми дослідження та методології після прийому до програми PhD.

За результатом аналізу загальних вимог та документів стосовно прийому на програми «Доктор філософії», що представлені на сайтах різних європейських та американських університетів було визначено наступні за основними категоріями:

- академічні бали здобувача;
- знання мови (результати затвердженого стандартизованого іспиту з мови або докази про закінчення бакалавріату або магістратури відповідною мовою, наприклад іспит IELTS вимагає загальний мінімальний бал - 7,0 та не менш ніж 6,5 для кожного підрозділу іспиту).
- працевлаштування (представити резюме);
- академічні довідки (зміст курсів, що вивчалися та іноді зміст модулів);
- дослідницькі проекти (попередні дослідницькі проекти, що виконувалися здобувачем в магістратурі, бакалавріаті);

- публікації (одноосібні та в співавторстві);
- характеристики (наприклад, 2-3 характеристики від викладачів магістратури з основним акцентом на навчальні показники, курсові роботи та дослідницькі здібності, дослідницький потенціал та інтереси до обраної галузі навчання);
- персональна заява / мотиваційний лист;
- дослідницька пропозиція.

Дослідницька пропозиція є основоположною та невід'ємною частиною процесу подачі документів на програму «Доктор філософії», вона як правило містить наступну інформацію:

- тема дослідження, запропонована здобувачем у контексті попередньої дослідницької роботи (в магістратурі);
- попереднє теоретичне обґрунтування (обізнаність щодо наукових дебатів у дослідній галузі);
- аналіз відповідного рівню;
- визначення відповідних прогалін в сучасних знаннях та дослідженнях;
- релевантна гіпотеза дослідження, щоб заповнити деякі з вищезазначених прогалін;
- детальне пояснення передбачуваної методології дослідження;
- практичне обґрунтування і передбачувані наслідки дослідницької пропозиції здобувача.

Дослідницька пропозиція здобувачів вищого рівня освіти надають змогу персоналу з прийому до програми «Доктор філософії» оцінити здібності кандидатів до наукових досліджень, а також визначити, чи відповідають наукові інтереси здобувачів науковим пріоритетам та наявним можливостям університету. Вони також обміркують, чи є у них відповідний персонал, щоб надати вам достатній досвід наукового керівництва.

З цієї причини, кандидати на ступінь ретельно досліджують наукові установи перед тим, як подати заявку на ступінь «Доктора філософії». Якщо наукові інтереси здобувача не відповідають інтересам обраного університету, останній може бути змушений відхилити заяву просто на основі розбіжностей наукових інтересів. Слід зазначити, що початкова пропозиція щодо дослідження не є обов'язковою – вона, як правило, є відповідною точкою для подальшого розвитку ідеї дослідження.

Деякі предметні галузі (наприклад, природничі та прикладні науки) не вимагають оригінальних дослідницьких пропозицій. Натомість установа представляє добірку науково-дослідницьких проектів, які розробляються відповідними керівниками та рецензуються. Це може бути зроблено

в певний час року або круглий рік, залежно від установи. Потім здобувачі можуть подати заяву, що демонструє чітке розуміння дослідження, яке має бути проведене, та придатність здобувача провести його. Суттєво, що науково-дослідницькі проекти також можуть бути розроблені в співпраці з іншою організацією, яка може забезпечити фінансування або стипендії для успішних кандидатів. В закордонних університетах ці заздалегідь визначені дослідницькі проекти рідше зустрічаються в сфері мистецтв, гуманітарних та соціальних наук, де частіше здобувачі подають власні пропозиції.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначений аналіз досвіду провідних університетів країн Євросоюзу та США, можемо констатувати, що при розвитку PhD-програм і вдосконаленні вимог пов'язаних із вступом та навчанням здобувачів третього рівня навчання було б доцільно взяти до уваги деякі чинники, що здатні впливати на якість освіти:

- весь попередній академічний та професійний досвід здобувача (високий академічний бал на попередніх рівнях освіти, досвід роботи в обраній сфері, здатність до розвитку дослідницьких навичок, представлення дослідницької пропозиції, попередні дослідницькі проекти та публікації, мотиваційний лист);

- усвідомлення значення вибору напрямку і теми дослідження PhD здобувача (здійснюється в трьох напрямках – університет пропонує добірку науково-дослідницьких проектів; залучення інших установ, що зацікавлені в виконанні певного дослідження з можливістю фінансування; оригінальна дослідницька пропозиція самого PhD здобувача);

- розподіл ступенів вищого рівня освіти за напрямками майбутньої діяльності здобувачів: наукова – «Доктор філософії» (PhD), освітня – «Доктор філософії в галузі освіти» (PhD in education) та універсальна – «Доктор освіти» (Ed.D); затребуваність та працевлаштування з універсальним ступенем на керівні посади в різних галузях економіки країни та перш за все на управлінські посади в освіті;

- усвідомлення важливості рівня володіння іноземною мовою здобувачем вищого наукового ступеня у професійній діяльності та дослідженнях (міжнародний сертифікат з встановленим університетом прохідним балом (зазвичай B2 та вище) замість формального вступного іспиту з іноземної мови до аспірантури);

- заочна та дистанційна форма навчання за PhD-програмами (різні схеми електронного навчання стрімко набирають швидкість).

Грунтовний аналіз досвіду ВНЗ країн Європи та США свідчить, що зміцнення професійної освіти здобувачів вищого рівня ступеня доктора філософії та програм наукових досліджень в Україні є справою першорядної важливості, українські університети мають достатні можливості щодо забезпечення розвитку наступного покоління професіоналів, викладачів, дослідників, спроможних до генерування нових ідей і знань, та до відновлення статусу викладача та науковця у суспільстві. Деякі важливі проблеми потребують подальшого дослідження, оскільки залишаються не розв'язаними:

- як глобальні тенденції та стратегії стосовно докторської освіти можуть вплинути на підготовку на третьому рівні національної вищої освіти, та як досвід європейських та американських університетів може інтегруватися в українських вишах;

- більше обізнаності та дискусії щодо «масовості» ступеня PhD та його аналогів; і як зробити так, щоб поняття «масовість», переросло в поняття якісність вищого рівня освіти;

- як в Україні створити якісні дистанційні конкурентоспроможні PhD-програми, враховуючи мобільність вищої освіти;

- які можливості та виклики несе з собою інфраструктура вищих навчальних закладів стосовно докторської освіти, тобто як можна змінити діяльність української аспірантури з метою поліпшення та розвитку форм організації роботи і впровадження інновацій в українських закладах вищої освіти;

- як розробляти тренінги, що спрямовані на керівників освітніх програм, наукових керівників і викладачів, які працюють із здобувачами ступеня PhD, не тільки беручи до уваги передовий міжнародний досвід, але і розробляючи національну стратегію для українських дослідників;

- як розробити і прописати права і обов'язки не тільки здобувачів ступеня PhD, а й їх наукових керівників за якість і своєчасність виконаного дослідження;

- як припинити «витік кращих мізків» з України закордон шляхом розпізнавання та розвитку здібних студентів ще в бакалавріаті, за підтримки і стимулювання дослідницьких здібностей в магістратурі, залученням до важливих для розвитку країни досліджень, надаючи гранти, допомогу у працевлаштуванні та інші стимули на рівні PhD-програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Altbach P. G. Doctoral education: Present realities and future trends. *College and University Journal*. 2004. Vol. 80, № 2, P. 3-10.
2. Benito M., Romera R. How to boost the PhD labour market? Facts from the PhD system side. *Statistics and Econometrics Series*, 2013. P. 13-28.
3. Clarke G. Evolution of the Doctorate: A UK perspective on an international qualification. Paper presented at the 11th Biannual 'Quality in Postgraduate Research' Conference, Adelaide, 2014. URL: http://www.qpr.edu.au/Keynotes/2014/QPR_Clarke_2014_Keynote_Slides.pdf (date of access: 28.07.2021).
4. Cude W. *The PhD trap revisited*. Toronto: Dundurn Press, 2001.
5. Kehm Barbara M. *Doctoral Education: Pressures for Change and Modernization. The Changing Face of Academic Life. Analytical and Comparative Perspectives*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. P. 155-170. URL: <https://www.researchgate.net/publication/304614576> (date of access: 06.08.2021).
6. Kotecha P., Steyn A., Vermeulen P. The status quo of doctoral education in the SADC region. *SARUA Dialogue Series*, 2012. № 4(1), P.16-24.
7. Nerad M. Current issues in doctoral education in the context of innovative policies: Looking beyond one's national horizon. University of Ljubljana, Slovenja. 2016. URL: <https://www.uni-lj.si/mma/predstavitev/2016060109102603/> (date of access: 28.07.2021).
8. Ozturk I. The role of education in economic development: theoretical perspectives. *Journal of Rural Development and Administration*, 2001. № 33(1), P. 39-47.
9. Poole B. The rather elusive concept of 'doctorateness': A reaction to Wellington. *Studies in Higher Education*, 2015. № 40 (9), P. 1507-1522. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2013.873026> (date of access: 2.08.2021).
10. Stewart D. W. Important, if True: Graduate Education will Drive America's Future Prosperity. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 2010. № 42(1), P. 36-44. URL: <https://doi.org/10.1080/00091380903449110> (date of access: 2.08.2021).
11. Sursock A. *Doctoral Education: European trends*: WB Group, 2017.
12. Теоретико-методичні засади організації науково-дослідницької підготовки здобувачів вищої освіти: колективна монографія / за ред. проф. Цокур О.С. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. 139 с.
13. Walker G. E. et al. *The formation of scholars: Rethinking doctoral education for the Twenty-First Century*. San Francisco, CA : Jossey-Bass, 2008.
14. OECD, *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2020. URL: <https://doi.org/10.1787/69096873-en> (date of access: 2.08.2021)
15. Про освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.07.2021).
16. Про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 бер. 2019 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.07.2021).
17. Рівні вищої освіти та наукові ступені в Україні : Закон України "Про вищу освіту" від 28 вер. 2017 р. № 1556-18. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osviti-ta-naukovi-stupeni> (дата звернення: 28.07.2021).
18. Національна рамка кваліфікацій: Додаток до постанови КМ України від 23 лист. 2011 р. № 1341 (в редакції постанови КМ України від 25 чер. 2020 р. № 519.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#n2> (дата звернення: 28.07.2021).

REFERENCES

1. Altbach P. G. Doctoral education: Present realities and future trends. *College and University Journal*. 2004. Vol. 80, № 2, P. 3-10. [in English].
2. Benito M., Romera R. How to boost the PhD labour market? Facts from the PhD system side. *Statistics and Econometrics Series*, 2013. P. 13-28. [in English].
3. Clarke G. Evolution of the Doctorate: A UK perspective on an international qualification. Paper presented at the 11th Biannual 'Quality in Postgraduate Research' Conference, Adelaide, 2014. URL: http://www.qpr.edu.au/Keynotes/2014/QPR_Clarke_2014_Keynote_Slides.pdf (date of access: 28.07.2021). [in English].
4. Cude W. *The PhD trap revisited*. Toronto: Dundurn Press, 2001. [in English].
5. Kehm Barbara M. *Doctoral Education: Pressures for Change and Modernization. The Changing Face of Academic Life. Analytical and Comparative Perspectives*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. P. 155-170. URL: <https://www.researchgate.net/publication/304614576> (date of access: 06.08.2021). [in English].
6. Kotecha P. , Steyn,A., Vermeulen P. The status quo of doctoral education in the SADC region. *SARUA Dialogue Series*, 2012. № 4(1), P.16-24. [in English].
7. Nerad M. Current issues in doctoral education in the context of innovative policies: Looking beyond one's national horizon. University of Ljubljana, Slovenja. 2016. URL: <https://www.uni-lj.si/mma/predstavitev/2016060109102603/> (date of access: 28.07.2021). [in English].
8. Ozturk I. The role of education in economic development: theoretical perspectives. *Journal of Rural Development and Administration*, 2001. № 33(1), P. 39-47. [in English].
9. Poole B. The rather elusive concept of 'doctorateness': A reaction to Wellington. *Studies in Higher Education*, 2015. № 40 (9), P. 1507-1522. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2013.873026> (date of access: 02.08.2021). [in English].

10. Stewart D. W. Important, if True: Graduate Education will Drive America's Future Prosperity. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 2010. № 42(1), P. 36-44. URL: <https://doi.org/10.1080/00091380903449110> (date of access: 02.08.2021). [in English].
11. Sursock A. *Doctoral Education: European trends*: WB Group, 2017. [in English].
12. Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii naukovo-doslidnytskoi pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity: kolektyvna monohrafiia [Theoretical and methodological foundations of research training for HE degree candidates : a collective monograph / ed. by prof. Tsokur O.S. Odesa: FOP Bondarenko M.O., 2021. 139 p. [in Ukrainian].
13. Walker G. E. et al. *The formation of scholars: Rethinking doctoral education for the Twenty-First Century*. San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2008. [in English].
14. OECD, *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2020. URL: <https://doi.org/10.1787/69096873-en> (date of access: 02.08.2021). [in English].
15. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy [On higher education: Law of Ukraine]. *Newsletter of Verhovna Rada*, 2017, № 38-39, art. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (date of access: 28.07.2021). [in Ukrainian].
16. Pro prysudzhennia stupenia doktora filosofii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [On PhD degree conferment : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] of March 6, 2019, № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text> (date of access: 28.07.2021). [in Ukrainian].
17. Rivni vyshchoi osvita ta naukovy stupeni v Ukraini: Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Higher education levels and scientific degrees in Ukraine: Law of Ukraine "On Higher Education"] of 28 Sept. 2017. № 1556-18. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rivni-vishoyi-osviti-ta-naukovy-stupeni>. (date of access: 06.08.2021). [in Ukrainian].
18. Natsionalna ramka kvalifikatsii : Dodatok do postanovy CM Ukraine [National framework of competencies: Amendment to the CM of Ukraine resolution] of 23 Nov., 2011. № 1341 (ed. of 25 June, 2020. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#n2> (date of access: 28.07.2021). [in Ukrainian].